

KÁRPÁTI ANDREA

ÉPÍTÉSZELET ÉS NEVELÉS

Nemzetközi szimpózium, Pécs

1987. november 12–14.

A címben szereplő két terület összekapcsolódását, építészek, designerek, pedagógusok és népművelők együttműködésének elősegítését tűzte ki célul az Építési és Városfejlesztési Minisztérium (ÉVM) fővédnökségével szervezett konferencia, amelyet a pécsi Nevelési Központban rendeztek az elmúlt év őszén. Az eszmecsere ezúttal nem merült ki a vizuális nevelés mostoha sorsának érzékeltetésében: utópisztikus javaslatok és elvi deklarációk helyett megvalósult és folyamatban lévő pedagógiai programok, közművelődési akciók és eredményességüket vizsgáló kutatások eredményeit láthattuk a rendezvény kísérelő módszertani kiállításon. Az ÉVM hat évvel ezelőtt indult pedagógiai célprogramjáról, az építészeknek a környezetkultúra fejlesztésében betöltött szerepéről beszélt Jantner Antal miniszterhelyettes, amikor a szimpóziumot megnyitó előadásában áttekintette az építészet helyét a vizuális nevelésben — az óvodától a felsőoktatásig. A rajz, a technika és a környezetkultúra tantárgyak, s az iskola egyéb nevelési színterei: szakkörök, klubok, napközi otthoni foglalkozások részére készülnek a gyakorlatban is kipróbált ajánlások, amelyeket a tervezés és építés, tárgyformálás és környezetesztétika szakemberei gyakorló pedagógusokkal együtt munkáltak ki az ÉVM megbízásából.* Környezetkultúránk fejlesztéséért ez a célprogram — amelyben építészettörténeti és néprajzi ismeretterjesztő leírások, diáorok és filmek is készülnek — sokat tehet, de igazán hatékony csak akkor lesz, ha eredményei részévé válnak az esztétikai nevelés gyakorlatának. Erre nagyobb az esély, ha a meglévő időkeretekbe, tanár-struktúrába illeszkedve születnek az új elképzelések, mint például a technika tantárgy alsó tagozatos alternatívája, vagy a számos órán felhasználható, jó minőségű képanyagot nyújtó, a környezetkultúra egy-egy problémáját körüljáró faliújság-sorozat, a SULI-TÉKA. Az ÉVM pedagógiai célprogramját a Művelődési Minisztériummal való egyre szorosabb együttműködésben kívánja megvalósítani — ezért érdeklődik a most induló "vizuális nevelési referencia-iskolaprogram" iránt, amely komplex környezet-

*A pedagógiai programokról, melyeket az ÉVM Építészeti és Műemléki Főosztályának főmérnöke, Sebestyén Ágnes koordinál, részletes kutatási jelentések készültek, ezek kiadványsorozattá szerkesztése folyamatban van.

átalakító akciók végrehajtására és újszerű vizuális nevelési modellek kidolgozására vállalkozik. Ebben a kutatásban a környezetformálás szakembereinek segítségével nélkülözhetetlen – s a színvonalas építészeti és tárgykultúra közvetlenül befolyásolhatja az iskola arculatát és nevelő munkáját.

A szimpóziumon, amely már a második volt e témakörben, tíz külföldi ország szakemberei is részt vettek. Ez a rövid összefoglaló az ő előadásukból kirajzolódó nemzetközi esztétikai nevelési irányzatokat tekinti át. A svéd művészetpedagógia teljes spektrumát megismerhettük az óvodától a pedagógusképzésig. Valamennyi szinten, a képzőművészettel közel azonos arányban szerepelnek a design, az építészet és a környezettervezés alapismeretei, technikái. Fontos téma a nemzeti örökség megismerése és megőrzése. Mats Ahlund és Gull-Marie Rosén, az Umeai Egyetem Vizuális Nevelési Tanszékének tanárai egy érdekes akcióról számoltak be. A tanárképzés és -továbbképzés részeként minden évben megvalósítanak egy környezetkultúrával kapcsolatos programot. Két évvel ezelőtt egy elhagyatott, romos múlt századi ipari városkát mentettek meg a feledéstől, több száz kilométerre lakóhelyüktől. Országjárás közben, véletlenül bukkantak rá, és elhatározták, hogy az első skanzen hazájának hagyományaihoz méltó szabadtéri múzeummá alakítva átadják a környék lakóinak. Az egész tanév során folyt az adatgyűjtés és felkészülés a leletmentő munkára, s a nyári gyakorlaton a romvároska legépebb házában megszületett a múzeum, s megnézhetővé tették a legérdekesebb ipari műemlékeket: a kétszáz éves öntödét, műhelyeket és a munkáslakásokat is.

Ewa Romare, a Nemzetközi Vizuális Nevelési Társaság (INSEA) svéd szervezetének főtitkára, a rajz szakos tanítóképzés problémáit ismertette. Bemutatta, hogyan ábrázol egy leendő tanító, akire a talán legérzékenyebb, legszívesebben rajzoló 6-9 éves korosztály vizuális nevelését bízzák. Az első, a főiskolán született ház-rajzokat a hallgatóság ügyetlen kisiskolások művének tartotta. A művésztelepen végzett intenzív kísérletező munka, a korszerű műformák és médiumok megismerése mellett valamennyi tanító egy évig intenzíven foglalkozik a vizuális és környezetkultúra problémáival is. Már a rövid training hatása is jól lemérhető: az alaposan megfigyelt, lefotózott, vázlatokon megörökített stockholmi óvárosról gazdag, esztétikus alkotásokat készítettek a nemrég még képi analfabétának számító pedagógusjelöltek.

Az eskilstunai gyermekművészeti központ több tízezres gyűjteményéből választott alkotások a környezetvédelem mint téma sokoldalú megközelítését mutatják. Nemcsak a svéd táj, de az egész világ természeti környezetének megővására figyelmeztet improvizatív színjátékaival, megrázó dokumentumfilmjeivel a Világfa (Globeträdet) Alapítvány, amelynek vezetője, Kaisa Dahlström

1984-ben járt először Magyarországon. Most filmművész munkatársuk mutatta be a trópusi őserdők megmentésére indított nemzetközi mozgalmat, ahol a művészetpedagógia eszközeivel vált igazán hatásossá a politikai program. A dán környezetet megőrző és bemutató művészi ábrázolásokkal a magyar származású szobrászművész-tanár, Sándor Perjesi kiállítási anyagában ismerkedhettünk meg. A művész együttműködés reményében jött a szimpóziumra, s Pécssett pedagógiai és iparművészeti terveihez egyaránt partnert talált.

Az esztétikai nevelés akkor válik a tanulók életének fontos részévé, ha olyan problémákat vet fel, amelyek valóban foglalkoztatják a fiatalokat, s rögtön kifejezési módokat, együttgondolkodási lehetőségeket is kínál. A nyugatnémet művészetpedagógiát hagyományosan az elkötelezettség, a társadalmi problémák iránti érzékenység jellemzi. Szülők magánkezdeményezése hozta létre a mostanra több tízezer müncheni gyerek szabadidős művészeti programját szervező "Pedagógiai Akció"-t, amely egyszerre tudományos intézet és közművelődési műhely, tanár- és továbbképző fórum, mindig megújuló játszóház, a progresszív művészetpedagógia nemzetközi találkozóhelye és jellegzetesen német társadalomnevelő vállalkozás. Vezetője, Wolfgang Zacharias feleségével és munkatársával, a játékpedagógus Karla Zachariassal együtt egy interdiszciplináris pedagógiai akciót mutatott be: a "Mini-München" programot. Egy elhagyott raktárépületben összesen két és fél ezer gyerek és húsz művész-tanár létrehozott és működtetett egy várost — műhelyekkel és szórakozóhelyekkel, polgármesterrel és adóhivatallal, múzeummal és szabadegyetemnek beillő iskolával, ahol az igazi Münchenből meghívott tudósok, politikusok és üzletemberek felváltva tartották előadásait. A "játékváros" és környéke megtervezése, felépítése és működtetése hat hétig nyújtott változatos és életszerű "környezetátalakító programot" naponta 5-600 gyerekeknek — akik, elsajátítva a demokrácia lehetőségeit és technikáit, 1988-ra újra kiköveteltek maguknak egy ilyen, kulturális-politikai játékot. Ezúttal a jövő városát építik fel és működtetik majd, ahová magyar "követeket" is várnak — köztük a kecskeméti Szórakaténusz Játékműhely munkatársát, aki a nemezelés ősi technikáját viszi el a müncheni játék-jövőbe.

A finn csoport a Helsinki Egyetem Vizuális Nevelési Intézetét képviselte egy gyönyörű kiállítási anyaggal, amely az építészet és tárgykultúra továbbörökítését mutatta be az oktatási intézmények valamennyi típusában. A vizuális alkotás és befogadás együtteséről itt egyértelműen az előbbié a vezető szerep. Marjo Räsänen, a csoport vezetője és az intézettel együttműködő gyakorló tanárok bemutatták az egész országot behálózó művészeti iskola-hálózatot, ahol a tehetséggondozáson túl hétköznapi képességfejlesztő munka folyik.

A heti három délutánt igénybe vevő, s legalább két médiumba bevezető kurzusokra ugyanis egyáltalán nem csak a tehetséges, jövődő pályájukra készülő diákok járnak. A kézművesség és a népművészetek itt is, akárcsak Japánban, beépültek a mindennapi kultúrába, részei az életnek, akárcsak a sport. A műelemzés is legtöbbször alkotás útján történik. Izgalmas fotósorozatokat láthattunk például, amelyekben egy-egy épület szerkezetéről és hangulatáról, stílusáról és sorsáról "szólnak" a tizenéves alkotók.

Az építészképzésről a lengyel, angol és finn egyetemek munkatársait hallhattuk. Nagy sikert aratott Osmoo Lappo-nak, a helsinki építészkar dékánjának képes beszámolója a felvételi tételről. Ebben az országban — akárcsak számos más helyén a környezetkultúrájára igényes világnak — számos egyetemen és főiskolán fontos felvételi tantárgy a rajz. A feladatok azonban a leendő szakterülethez igazodnak, s nem feltétlenül igénylik az olyan "akadémikus készségeket", mint egy portré vagy csendélet precízen árnyékolt, klaszszikus megoldása.

A magyar beszámolókból megtudhattuk, milyen problémákkal küzd iskolaépítésetünk — a hely, ahol építészet és nevelés a legközvetlenebbül találkozhat. Szociológus, pszichológus, ergonómus és közgazdász cserélhetett itt eszmét a felhasználóval, s egy-egy épület bemutatását gyakran heves vita követte. A vizuális nevelés néhány fontos hazai műhelye a környezetkultúra tanításához kapcsolódó programokat vonultatott fel. Különösen jó áttekintést kaptunk a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán folyó vizuális nevelésről, az ott folyó kutatásokról a tanárképzésen át a posztgraduális képzésig. A sajátos arculatú művészeti-pedagógiai műhelyt s a vendéglátó város művészetét egyaránt reprezentáló beszámolók sora s a szimpóziumot záró kirándulás nevelési és közművelődési modellek sorát vonultatva fel, s egyben a műemlékvédelem és városrendezés, aktuális és megőrzendő építészeti stílusok példáit kínálta.

A dialógus, amely az építészet és pedagógusok között Pécsen elindult, úgy tűnik, nem ért véget a szimpóziummal. 1988 februárjában Nieder Iván, a XIII. kerületi Tanács főépítésze kezdeményezésére a szimpózium titkárai, Gáborján Péter és Kárpáti Andrea újrarendezték a nemzetközi kiállítást, amely egy, a vizuális és technikai nevelés jövőjéről és a környezetkultúra iskolai esélyeiről szóló, indulatos vitát s remélhetőleg számos újabb munkakapcsolatot kezdeményező ankétal nyílt meg a budapesti Berzsenyi Gimnáziumban. Áprilisban Debrecenben, az ősszel Zalaegerszegen állítják ki a külföldi anyagot, míg a hazai műhelyek alternatív környezet-pedagógiai programjai Stockholmban, az INSEA Európai Regionális Kongresszuson lesznek láthatók.